

## **Előbb-utóbb fel kell ébredjünk!**

Beszélgetés Lőrincz Lajossal, az Állami Székely Népi Együttes egyik alapítójával

*Néhány évvel ezelőtt történt, hogy egy film közepén kapcsoltam be a televíziót. Egy nagybajuszú, rendkívül ízes beszédű székely mesélt az egykori falusi táncházak világáról lebilincselő módon. Nagyon sajnáltam, hogy nem vettem fel videóra, de szerencsére egy idő után újra műsorra került a film, s ekkor tudtam meg, hogy Halmos Bélának alkotásának „Csak beszélj, gonosz korondi!” volt a címe, s Lőrincz Lajosról az Állami Székely Népi Együttes egyik alapító tagjáról, későbbi – az akkor már Maros Művészegyüttesnek nevezett társulat – igazgatójáról szolt. A film címében szereplő megszólítás pedig Tamási Árontól származott, aki szívesen beszéltette a korondi származású kultúrigazgatót, miközben együtt járták Farkaslaka határát.*

*2003 nyarán korondi otthonában kerestem fel a még mindig rendkívül agilis embert és először származásáról, családi körülményeiről kérdeztem.*

1931. november 22-én születtem Korondon, egy vasárnap. Ez azért maradt meg a család emlékezetében, mert anyám alig tudott a templomból hazaérni. Mivel burokbán születtem, azt jóstolták, hogy nagy ember lesz belőlem.

### **Gyakran használjuk ezt a kifejezést, de mit is jelent valójában?**

Azt, hogy olyan kicsi a gyerek, hogy burokkal együtt jön a világra, s ha a burkot ki nem szakítják, megfullad. A fenekemre kellett csapnia az orvosnak, hogy megszólaljak. Nagyapám rá is szolt, hogy „Ne verje azt a gyereket! Még világra se jött, és máris veri!”

### **Úgy tudom, egész családja művészetkedvelő volt.**

Édesapám jól hegedült, a családban mindenki tudott valamilyen hangszeren játszani. Már egész kicsi korunkban furulyáztunk, citeráztunk és táncoltunk. Édesanyám citerázott és nagyon szépen énekelt. Anyai nagyanyám volt a falu utolsó híres nótafája. Száznál több dalt gyűjtöttek tőle. Nagyon szépen, tisztán énekelt, s jártak hozzá gyűjtők mind Budapestről, mind Kolozsvárról. 14 éves korában a kolozsvári cselédpiacon báró Wesselényi azt kérdezte a lányoktól, hogy ki tud szépen énekelni. Miután meghallgatta őket, nagyanyámat választotta. Minden reggel segített öltözni a bárókisasszonynak, s eközben népdalokat kellett énekelnie. Hasonlóképpen amikor kimentek napközben a báró birtokaira és lefekvéskor is. Aztán két év elteltével nagyapám érte ment, szekerre tette, hazahozta, s elvette feleségül.

### **Édesanyja is hasonlóan jó énekes volt?**

Igen, neki is nagyon tiszta, kellemes hangja volt. Tőle is sokat gyűjtöttek, különösen nagyanyám halála után. Apámnak pedig saját zenekara volt három hegedűvel, cimbalommal, nagybögővel, tárogatóssal. Az én gyermekkoromban nagyon sok tárogató volt Korondon. Esténként minden utca felől hallottuk a tárogató hangját.

**Pedig az nem is számít olyan régi népi hangszernek, bár sokan azt hiszik, hogy már a Rákóczi-szabadságharc idején azon játszottak.**

Nem, Budapesten találták ki Schundáék a kromatikus tárogatót a XIX. század végén. Azelőtt a töröksíp volt használatos ilyen néven.

**Úgy tudom, Ön is fúvós hangszeren tanult, méghozzá fagotton. Miért pont azt választotta?**

Én már nagyfiú voltam, amikor Marosvásárhelyen tehetségkutatót rendeztek. Zongorára, hegedűre a fiatalabbakból válogattak. A nagyobbaknak maradtak a súlyosabb hangszerek, s a fúvósok. Én akkor már 18 éves voltam, akkor kerültem a zeneművészetibe, ahol három év alatt végeztem el a négyet.

**21 éves korában mivel folytatta?**

A filharmonikusoknál játszottam Vásárhelyen, de nem alkalmazhattak főfoglalkozásuként, mert szüleim kulákoknak számítottak. Engem így a fellépésekért fizettek, meg a próbákért is, mert nem volt más fagottos. Így még jobban jöttem ki anyagilag, csak hamarosan el akartak vinni katonának. Ekkor innen vagy bányába, vagy alagútépítéshez vitték az újoncokat. Mivel két jó barátom nem sokkal előtte így vesztette életét, gyorsan úgy döntöttem, hogy felvételizek a teológiára. Ez 1952-ben volt. De két év után otthagytam a teológiát, mert édesapám meghalt, haza kellett jönni édesanyámnak segíteni. Minket, mint „kulákokat” egy szobába beszorítottak, s az épület többi részébe mindenféle hivatalok költöztek. Aztán hamarosan, szerencsémre, Székelyudvarhelyen kerestek valakit, aki a művelődés mindenféle területéhez ért. Farkaslakára helyeztek el körzeti kultúrigazgatónak. Tizenhét falu tartozott hozzám.

### **Ekkor találkozott Tamási Áronnal.**

Igen, ő épp ekkor jött haza először 1955-ben. Hát nekem ez nagy élmény volt, kissé félve is közeledtem hozzá, de rendkívül barátságos ember volt. A római katolikus papnál találkoztunk először, akit épp próbáltam meggyőzni, hogy segítsen nekem tagokat szervezni egy jó énekkarba. Megígértem neki, hogy a templomban is helytállunk, de megtanulunk vagy két indulót is, ha versenyre kellene menni. Megkérdezte, hogy tudok-e sakkozni. Mikor mondtam, hogy igen, azt felelte, hogy ha nyerek, akkor minden az akaratom szerint fog történni. Megnyertem a partit, s ő következő vasárnap kihirdette a templomban, hogy lehet jelentkezni az énekkaromba. Lett kiváló énekkarom, zenekarom, három hónap múlva már versenyt nyertünk. Bevittek rajoni igazgatónak Udvarhelyre. (A *rajon* a szovjet mintára kialakított, megyénél nagyobb közigazgatási egységet jelentett.) Megijedtem, hogy ha ilyen gyorsan haladok felfele, nagyot fogok pottyanni. Udvarhelyen jó kollégák voltak, komoly művelődési élet jellemezte a várost. A sikerek miatt már akartak vinni a tartományhoz.

### **Térjünk már még vissza Tamási Áronhoz. Vele rendszeresen sétált Farkaslakán?**

Igen, ő minden nap ki akart menni Farkaslaka határába, gyermekkorra helyszíneire, mert rég nem járt itthon. Én is ismertem a környéket, mert gyermekkoromban gyakran átjártunk Korondról állatot legeltetni, vackort szedni. Élvezte, ha más beszél, csak tette fel a kérdéseket. Például: „Hogy szántotok Korondon?”

### **Gyűjtötte az anyagot a könyveihez?**

Azt hiszem, inkább magát az elbeszélési formát gyűjtötte. Mondta: „Szeretem, ha beszélsz, na beszélj már!”

### **A műveiben viszontlátott ezekből valamit?**

Egy az egyben nem. Ő annyira benne élt mindig a faluban, neki már megvolt a maga kialakult egyénisége, bárkitől, bármit hallott, azt ő rögtön farkaslakivá formálta. Foszlányokat persze felismertem. Aztán egyszer, amikor már meguntam, hogy mindig csak én beszélek, azt mondtam: „Mondjon már maga is valamit! Aztán milyen világ van Pesten?” „Te arra ne légy kíváncsi! Ott olyan világ van, hogy arról jobb nem tudni.” – mondta, aztán rám szólt: „Beszélj, te gonosz korondi!” Muszáj volt beszélni! Végül is két évet töltöttem el Udvarhelyen és Farkaslakán.

### **A tánccal mikor került kapcsolatba?**

A művészeti líceumban olyan testnevelő tanárnőm volt, aki koreográfiai főiskolát végzett valamikor. Egy összejövetelel mondták a diákoknak, akik mind tudtak zenélni, hogy „Na, húzzatok egy jó csárdást!” Kezdtünk táncolni. Voltunk ott többen korondiak, sófalviak, Béla öcsém is jó táncos volt. De akkor az nem volt érdem, jól táncolni! Aki nem tudott, az volt szégyen! S amikor meglátta a tanárnő hogyan táncolunk, azt mondta, hogy kell csinálnunk egy táncsoportot. Egy héten háromszor felkeltünk ötkor, s táncoltunk a tanárnő vezetésével addig, amíg a többiek fel nem keltek. A városi versenyeken nem volt ellenfelünk.

### **Farkaslakán és Udvarhelyen is táncolt?**

Persze. Először inkább az énekkarral szerettem volna foglalkozni, s azzal is értem el először sikert. Táncsoportot nem lehet három hónap alatt csinálni. Igaz, akkor ez egy kicsit másképp volt. Az emberek még ismerték a falusi táncokat. Nem csináltunk még feldolgozott táncokat. „Csak menjen fel mindenki a színpadra és táncoljon!” Ilyen egyszerű volt! Mindenki a sajátját hozta, amit gyerekkorától megtanult.

### **Magyarországon ez nem így volt, ugye?**

Nem, ott átvett anyagot táncoltak. A legtöbbet az erdélyi táncokról Molnár István tudta, neki volt néhány filmje is, de akkor még nem volt táncvárosi érdeklődés. Rábai Miklós viszont már akkor nagyon jó úton járt, már akkor is úgy vitte színpadra a táncokat, mint manapság több vezető együttes, talán még magasabb színvonalon is.

### **Honnan vették az erdélyi anyagot, ha akkor nehezebb volt az átjárás a két ország között, s alig volt film?**

Voltak Magyarországon letelepedett erdélyiek, s megkeresték azokat. Karsai Zsiga bácsi például kitűnően táncolta az Enyed vidéki anyagot. Voltak ott korondiak, s más székelyföldiek, akik kint maradtak a második világháború után.

### **Eddig a táncvásároktól inkább a hetvenes évektől hallottam azokról az esetekről, hogy például székieket megtáncoltattak Pesten.**

Őket már innen vitték át Pestre. De a hetvenes évekig nemigen ment át senki azért, hogy ott táncoljon. Addig az ott élő erdélyieket táncoltatták. Az ötvenes években már egész sor gyűjtés készült velük. Engem is Pesten táncoltatott meg 1957-ben a Várban Martin György, s a párom egy olyan korondi lány volt, aki már ott élt. Ez a felvétel az MTA Zenetudományi Intézetében ma is megtalálható.

### **Ki lehet igazán jó táncos?**

Ahhoz, hogy valaki jó táncos legyen, nem elég az átlag zenei hallás, hanem átlagon felüli kell. Mert mi a tánc? Befogadom a zenét, átalakítom mozgássá. Ha nem vagyok olyan tehetséges, hogy bennem a zene mozgást teremjen, akkor nem lehetek igazán jó táncos. Az is probléma volt odaát, hogy nem ismerték az erdélyi népdalkincset. Egy további probléma volt, hogy ami népdalt itt Kodály, Bartók és a többiek felvettek, az nem tánctempóban lett felvéve. Egy táncnak van egy olyan tempója, melyet, ha gyorsabban járok, akkor se jó, ha lassabban, akkor se. Megfelelő tempóban kell táncolni ahhoz, hogy a táncos igazi értékei felszínre jöhessenek. A színpadra tett táncot sokszor más tempóban táncolják, mint ahogy az eredetileg volt, s abban a pillanatban más mondanivalója van. Itt kezdődnek a fő problémák.

### **A mai magyarországi népdalénekeseknél nincs hasonló probléma?**

De. Sokan például az orrukból énekelnek. Nem természetesen a hajlításaik, a díszítéseik. Ha a népdalt az a falusi éneklő, akinek az sajátja, azt kétszer egyformán nem éneklő. A pillanatnyi élmények, érzelmek befolyásolják az előadást. Ilyen éneklést csak a hétköznapi életben, multságokon lehet hallani. A fonográf vagy magnetofon előtt álló énekes már nem természetesen énekel. Nem azért énekel, mert énekelhetnékje van. Akkor ő már egy adatközlő. Az egy lekoppasztott dolog. Ráadásul a gyűjtők nem is mindig a legjobb énekesekre akadnak rá. Adatközlőt keresni nem úgy kell, hogy aki ajánlkozik, azt ki kell én válasszam. A gyűjtés egy külön tudomány. Meg kell tudnom állapítani, hogy ez a jó énekes, nem aki önmagát ajánlotta.

### **Az számít, hogy a falu mit mond?**

Persze. Ők tudják. De azért sokszor előfordul, hogy nem a legjobbhoz küldik a gyűjtőt, hanem „Menjen oda, mert az szeret táncolni!”. Mert mindig vannak olyanok, akik szeretik magukat mutogatni. A legjobb népművészek azonban mind szerények. Minden falunak vannak ugyanakkor egy kissé ügyefogyott, kevés önítélő képességgel megáldott figurái, rendszerint féltehetségek, akiket a többiek kacagnak, de azért mondják neki: „Fűjjad, Gyuri, fűjjad!”

### **Akkor a gyűjtés bizonyos szempontból kissé reménytelen vállalkozás?**

Nem, az egy nagyon jó tájékozódás, hogy lássam ki táncol vagy énekel jól, ne egy felvétel alapján próbáljam megítélni. De arra nem, hogy felvétel után megtanuljak valamit egy az egyben, azt vigyem színpadra, arra építsek egy feldolgozást. Nekem sokszor fizikai fájdalmam van, amikor ilyet látok. Ráadásul egyesek nagyon felhajtották a tempót. Olyan gyorsan táncolják, hogy kiveszik a táncból a tánc lényegét, s csak a gyorsaság marad.

**Talán azért, mert a gyors táncoknak általában nagyobb a közönségsikerük.**

Hát ez az! De aztán ebből divatot lehet csinálni! Pedig a lassú táncoknak is lehet ugyanolyan sikerük, ha szépen járnak őket. De azt érzésből kell csinálni, nem csak letáncolni. Ez olyan, mintha egy színdarab olvasópróbájával kiállnék a közönség elé, csak olyan gyorsan mondanám, hogy egy félórával hamarabb vége lenne az előadásnak. Semmi nem maradna el, minden benne lenne! De a színész se siet el a szöveget, hanem megáll, hangsúlyoz részeket! A színpadi tánc is egy olyan művészet, ahol meg kell győződnöm a közönséget. A legtökéletesebb és legősibb kifejezési formák élnek a táncban: gesztusok, mimika, kéz- és lábmozdulatok stb. A közönség nem tudja szavakra lefordítani a látványt, de hat!

**Magam is bajban vagyok, mikor meg kell fogalmaznom kérdésekre, hogy mi az, ami annyira megfog például a népzeneben. Nemrég tőlem kértezték ezt egy interjúban, de csak olyan közhelyet tudtam mondani, hogy akit ez egyszer megérint, az többé nem szabadul tőle. Akkor se, ha nem aktív előadó, csak passzív hallgató.**

Egy hallgatásra nem is tudja az ember magának megfogalmazni, hogy miért tetszik valami. Aki énekel, az már annyiféleképpen megfogalmazza a mondanivalóját, kétszer azonosan nem éneklé ugyanazt a dalt. A passzív hallgatásra pedig elmondanám a következő történetet. Nekem nagyanyám gyerekkoromban minden este énekelte. Gyakran kértem rá, hogy énekelje már el újra, amit előtte már énekelte. Mert azzal én még nem tettem el! Mert még nem tudtam magamnak megfogalmazni úgy, ahogy kellett volna!

**De aki nem ebbe születik bele! Láthatjuk, vannak, akiket ez megérint, mások leélik úgy az életüket, hogy soha nem kerültek kapcsolatba vele, vagy ha igen, akkor is teljesen hidegen viseltetnek iránta.**

Pontosan így van. Rosszul kerültek vele kapcsolatba! Mert mindenkit a világon meg kellene tudni érintenie. Ha az illető már korábban valami mással olcsó sikert ért el, s ezzel nem tud azonnal, akkor elfordulhat tőle.

**Folytassuk az életútját eme kitérő után! Hogyan alakult meg az Állami Székely Népi Együttes? Úgy tudom, eredetileg Székelyudvarhelyen akarták létrehozni.**

Igen, mi Udvarhelyben gondolkoztunk, de a Magyar Autonóm Tartomány párttitkára azt mondta, hogy Udvarhely kicsi hely, ezt a központban, Marosvásárhelyen kell létrehozni. Sokan melléálltak az ügynek: például Haáz Sándor, aki akkor a Népi Alkotások Házánál dolgozott, aztán Hajdú Zoltán, kitüntetett költő, aki elvállalta az együttes vezetését, s engem kértek fel a szakmai rész irányítására.

**Időben ez egy érdekes periódus volt, hiszen pont 1956. októberében alakult meg az együttes, s tudom, hogy a magyarországi események ideát is éreztették hatásukat, s alkalmat adtak a magyarokkal szembeni megtorlásokra. Ugyanakkor 1968-ig még megvolt a Maros-Magyar Autonóm Tartomány.**

Az együttes alapítását szerencsére a megtorlások nem érintették. Már folyt az érintett személyek feltérképezése, de még nem szedték össze őket. Ugyanakkor a román vezetés akart valami kirakat dolgot csinálni, hogy lám ezt lehet! Az első évben én segítettem a táncosok felvételiztetésében, de aztán beálltam egyszerű táncosnak, mert hívtunk egy nagyon jó mestert Kolozsvárról, Domokos Istvánt. Nekem nem volt hivatásos mesteri gyakorlatom, neki igen. A bukaresti hadsereg együttesnél volt professzionista táncos. Szintén korondi volt, s én mentem el Kolozsvárra, hogy meghívjam az együtteshez.

**A későbbiekben egészen az együttes vezetéséig vitte. Folyamatosan ott volt?**

Nem. 1970-ben eljöttem az együttestől. Addig táncoltam, mester is voltam, koreográfiát csináltam; mindenese voltam. Miután megszűnt a Maros-Magyar Autonóm Tartomány 1968-ban, az Állami Székely Népi Együttes nevét is elvették, 1970-ben már az Állami Ének- és Táncegyüttes néven szereplő társulatot beolvasztották a marosvásárhelyi Állami Filharmóniába (később pedig Maros Művészegyüttes lett belőle), s mindenkinek újra kellett felvételiznie. Ekkor a tagság egy része – hét táncos – elhagyta az együttest, köztük én is.

### **Mikor tért vissza az együtteshez és milyen minőségben?**

1984-ben, méghozzá kezdő táncosi státuszra. Az történt ugyanis, hogy az öcsém nem jött haza egy kanadai útjáról, s ezért engem kirúgtak az állásomból. Két hónapig állás nélkül voltam.

### **Addig mivel foglalkozott 1970 és 1984 között.**

Maros megyének voltam a főkoreográfusa a Népi Alkotások Házánál először, az Együttes is hozzám tartozott, s mindenféle táncművészet. Táncoltam közben is más csoportokkal, nem álltam le a táncolással és a koreografálással. Majd Sepsiszentgyörgyre kerültem, ahol szintén egy együttest akartak alakítani, a Vadrózsákat. Az ottani megyei szakszervezeti elnök jött el kikérni a Maros megyei elnöktől, mert akkor már egy ideje sikertelenül próbálkoztak az együttes beindításával, s a vásárhelyiek „eladtak egy zsák pityókáért”. Sikerült három hónap alatt talpra állítanom a Vadrózsákat. Egy év után már országos hírű együttes volt. 1971. decemberében azonban csonthártyagyulladás miatt fájni kezdett a lábam, Marosvásárhelyen megoperáltak, s már nem mentem utána vissza Sepsiszentgyörgyre. Domokos Sándor ment a helyemre, s én maradtam megyei irányító Marosvásárhelyen. Közben 1980. május 1-től a Maros Művészegyüttes megint különvált a filharmóniától. Bár, mint említettem, kezdő táncosi státuszra tudtak csak felvenni, de mivel a mesterek betegek lettek, az irányításba is be kellett kapcsolódnom, koreográfiákat is csináltam.

### **Mikor lett az együttes művészeti vezetője?**

1990. áprilisában lettem megbízott igazgató, majd amikor egy román tornatanárt neveztek ki igazgatónak, a magyar tagozat vezetője lettem, s nyugdíjazásomig, 1993-ig maradtam, bár mint koreográfus már 55 éves koromban nyugdíjba mehettem volna.

### **Hallottam, hogy utána kicsit válságba is került az együttes.**

Igen, nehezen indult tovább. Egy kicsit meg is bántam akkor, hogy nyugdíjba jöttem. Én gyorsan tudtam dolgozni, hamar tudtam eredményeket elérni. Volt olyan év, hogy tizenhat koreográfiát csináltam. Sose írtam le őket, megszülettek a fejemben, s már vittem is színpadra.

### **Mindig székelyföldi anyagból csinált koreográfiát?**

Igen. Már annyian csináltak székit, kalotaszegit, hogy én úgy gondoltam, maradok a Székelyföldnél, s a hozzá közeli helyeknél. Marossárpatak, a Küküllő mente, Magyarózd, Küküllődombó stb. érdekesebb volt nekem. Az utóbbi például a legősibb magyar legényes táncról híres. Dicsőszentmárton mellett található. A szászcsávási zenészekről akkor már a zenei anyagot felgyűjtöttük Pávai Pistával. Felfedeztem, hogy ő egy rendkívül tehetséges ember és nagyszerű gyűjtő. Felajánlottam neki 1981-ben, hogy ha átjön művészeti vezetőnek Csíkszeredából, lehetőséget biztosítok neki a gyűjtésre. Nem hiszem, hogy még valakinek volna olyan hatalmas hangszeres népzene gyűjteménye, mint neki. Nagyon lelkiismeretesen csinálta a gyűjtést és értett is hozzá, mert kiváló muzsikus is volt. Gyakran jártunk együtt gyűjteni táncot és zenét, s neki is jó volt, hogy volt valaki, akivel megvitathatta, hogy kell gyűjteni táncos zenét. Először 1978-ban gyűjtöttünk együtt Küküllődombón, majd a nyolcvanas években gyakran jártunk együtt olyan utakon, melyek célja a Maros Művészegyüttes egy-egy újabb műsorához használható anyag dokumentálása volt.

### **Mikor táncot gyűjtött, ezt milyen módszerrel tette?**

Filmeztünk. Romániában nekem volt először videóm. Egy japán jött ide, aki keresett egy szakembert 1983 környékén, aki útba tudná igazítani. Bukarestből hozzám irányították. Miközben egész Romániát bejártuk, nem csak a Székelyföldet, megtanultam a videót kezelni. A japán minden felvételtől leadott egy másolatot a kultúrminisztériumnak, s ez a mai napig megvan ott az Alkotások Házában. Ebből rengeteget látott Martin György is. Amiből csak tudtam, adtam Martin Györgynek is. Mert nálam nem állhatott biztonságban semmi, állandóan ellenőriztek. Akkor Romániában minden az államé volt, gyakran elvitték a lakásomról a felvételeket. Martin György dolgait is sokszor ügyeskedéssel kellett átjuttatni a határon. Elmesélek egy esetet. Nagy néptáncfalalkozó volt Vásárhelyen. 45 együttes vett részt. Öregeket hívtam meg, hogy feldolgozás nélkül táncoljanak a színpadon. Lehívtam Martin Györgyöt filmezni. Miközben filmeztek, megtudtam, hogy a románok arra készülnek, hogy a határon elveszik a felvételeiket. Mondtam nekik, hogy egy kocsiba rakják be az összes filmet, valaki vágóban menjen át a határon velem, s ha már odaát van, jelezze. Addig én vacsoráztattam a rendőröket másokkal együtt. Mikor jött az értesítés, hogy átért a filmes autó, akkor bontottam asztalt, s a rendőrök akkor mentek telefonálni a határra. Másnap meg is állították Martin Györgyöt, de már csak néhány értéktelen film volt nála, az is a látszat kedvéért.

#### **Az erdélyi városi táncmozgalommal volt-e kapcsolata?**

Volt. Én magam is végigjártam a táncházakat, meg a román televízió magyar adása is tudósított róluk rendszeresen. Én akkor egy kicsit nehezményeztem, hogy csak a székire álltak rá. (Kolozsváron ezenkívül még kalotaszegit is tanítottak.) Az is igaz, hogy a magyarországiaknak ez volt a könnyebb. Akkor még hiába mondtuk, hogy keletebbre, a Székelyföldön is vannak tanulásra érdemes táncok. Később aztán megint Martin György révén sikerült elfogadtatni, hogy a Küküllő mentét és a Kutasföldet is kezdjék járni. (A *Kutasföld* a Kis-Küküllő és a Maros közötti dombhát Dicsőszentmártontól nyugatra Lőrincrévéig. Ahogy már említettem itt van a legősibb *pontozó*, s ezen a legényes családon belül egy csodálatos *öreges*.) A kutasföldi táncokat sikerült bevinni a táncházba. Ennek nagyon örültem, mert ez a magyar hajdútáncot komplexitásában őrizte meg.

#### **A táncházi együttesekkel jártak ott gyűjteni?**

Mi már hamarabb filmeztünk arrafelé, Kallós pedig magnetofonnal gyűjtött zenei anyagot.

#### **Amikor a városi táncmozgalom Erdélyben 1979-ben elkezdődött, akkor a falvakban élt még a táncház itt a Székelyföldön?**

Régebben városokban is voltak táncházak, még hozzá szabadtéren. Marosvásárhelyen például kettő is volt ilyen az 1920-as évektől egészen 1960-ig. A Székelyföldről származó cselédek zenészeket fogadtak és a főtér felső végén táncoltak a román templom mellett vasárnap. De ugyanilyen volt Kolozsváron is a Szt. Mihály templom mellett, amelyről Kányádi Sándor *Fekete-piros* című verse is szól. Amikor a cselédvilág megszűnt, elkezdődött a kollektivizálás – amit Magyarországon téveszítésnek hívtak –, beszüntették ezeket a városi táncházakat is. Később mi Marosvásárhelyen próbálkoztunk egy klubbal, ahol székely bál volt, de ezt a hatóságok kikezdték azzal, hogy miért akarnak a magyarok külön bált. Áthelyeztették egy másik helyszínre, ahol együtt lettek volna magyarok és románok. Mondanom se kell, első alkalommal olyan verekedés lett belőle, hogy asztal, szék épen nem maradt. Meg is szüntették. Ekkor Pesten még nem volt táncház, mert ez 1967 körül történt.

#### **De a falusi táncházak működtek a kilencvenes évekig, vagy a székiekhez hasonló inkább kivételnek számítottak?**

Azokat szándékosan, politikai intézkedésekkel próbálták elsorvasztani már 1975 körül. Például azelőtt itt Korondon is összegyűlt a fiatalság táncmulatságra minden vasárnap. De jött egy intézkedés, hogy csak akkor lehet rendezni, ha van bevétel, eltartja magát. Vagy egy másik: csak akkor lehet táncmulatságot rendezni, ha előtte egy egyfelvonásos színdarabot

bemutatnak, általában a kollektív vagy a kommunista párt dicséretéről. Ekkor a fiatalok sokszor elvonultak csűrökbe táncolni, de akkor jött a rendelet, hogy csak a kultúrházban lehet táncolni.

#### **A táncház csak a fiatalok szórakozási helye volt?**

Nem, az idősebbek is eljártak, de ők általában nem táncoltak. Esetleg a saját családtagjaikat, rokonaikat megtáncoltatták.

#### **A házas emberek hol táncolhattak?**

Csináltak családi bálakat. 8-10 pár összefogott, vacsoráztak, táncoltak. Korondon például az volt a szokás, hogy minden férfi az első táncot a saját feleségével járta. Aztán egész az utolsóig mások feleségét táncoltatták, s csak mielőtt mentek haza, akkor táncoltatták meg újra a sajátjukat.

#### **És az idősek? Mikor járták az öreges, a véneket?**

Csak a lakodalmakban. Az én lakodalmamban még táncoltak *kontyolót, szakácsnők táncát* is, ezek később kihaltak. Amikor a házaktól a kultúrházakba kerültek át a lakodalmak, a szokásokból nagyon sok elmaradt.

#### **Itt a Sóvidéken is úgy volt, mint Széken, hogy eredetileg magánházakat béreltek ki táncházra?**

Igen, de itt, Korondon volt két kultúrház is: egy unitárius és egy katolikus. Mindkettőnek volt nagy táncterme. Felváltva volt táncház vasárnaponként a két kultúrházban, de a fiatalok – vallástól függetlenül – mindkét helyre jártak. A magánházak esetében sem csak annak az utcának a fiataljai táncoltak együtt, hanem összekeveredtek a különböző utcákból. Az alszegiek Tószegre is jártak, és fordítva.

#### **Van-e még valami élő falusi tánckultúra?**

A mai fiatalság már alig tud valami népitáncot táncolni. Nagy dolog, ha egy csárdást eljárnak. Nincsenek is olyan zenekarok, akiknek a zenéjére jól lehetne táncolni.

#### **És mi a véleménye a városi táncházakról?**

Ott nagyon ügyesen táncolnak. Csak van egy baj. Hogy pont a saját vidék táncait nem járók. Bementem egy székelyudvarhelyi táncházba. Jártak ott székit, mezősegít, kalotaszegit stb., csak Udvarhely környéket nem.

#### **Magyarországon viszont nagyon divatosak a moldvai táncházak is.**

Hát igen. Magyarország balkanizálja a tánckultúráját. És nincs, aki ezért szót emeljen. Pesovár Ernőnek kellene megszólalnia. Én őt tartom ott a tánckultúra terén a legképzettebb, leghozzáértőbb embernek.

#### **Én nem vagyok szakember, de már én is vitába keveredtem emiatt nálamnál avatottabb emberrel, mert nem értettem egyet azzal, hogy az egyik táncjátékban balkáni zenére járták a magyar táncokat.**

Olyan keveréket hoztak most létre Magyarországon, hogy én csak tátom a szájam és nem értek vele egyet. A szerbek, bolgárok nem mentek ilyesmibe bele, ők a sajátjukat táncolják. Sajnos Romániában is rontják a közízlést. Románoknál is, magyaroknál is. A magyarországi helyzethez hasonlóan az itteni magyaroknál is a lakodalmas nóták átvették a népdal szerepét.

#### **Látja akkor egyáltalán esélyét az autentikus népdal, népzene, néptánc továbbélésének?**

Előbb-utóbb fel kell ébredjünk! Ez nem mehet így sokáig. Meg van keveredve a világ! A fiatalok nincsenek itthon. Többségük Pesten dolgozik, diszkókba jár. Itthon, ha egy lakodalomban játszanak is egy kis csárdást, az már általában cigánycsárdás, s arra nem táncolnak, hanem szökdösnek.

#### **Akkor miben lehet reménykedni? Nem fog kihalni a népi kultúra mire az emberek anyagilag és egyéb vonatkozásokban helyrejönnek?**

Ha még 10-15 éven belül helyreállnának a dolgok, akkor még felfedeznék a szépet, mert azt látom még ma is, ha valaki egy közösségben feláll és szépen táncol, azt megnézik, mindenkinek tetszik. Abban a pillanatban elnyeri a közösség tetszését. A mostani ötvenévesek még szépen táncolják a csárdásokat a lakodalmakban, csak a zenekar fogja olyan rövidre, hogy nem ad elég időt ahhoz, hogy a tánc kifussa magát. Nincsenek megfelelő zenekarok.

**Egy filmben volt egy olyan megjegyzése, hogy most az egész magyar tánckultúra egy táncolási formát kezdett felölni. Ezen mit értett?**

Van egy-két koreográfus Magyarországon, aki átvette a vezető szerepet. Tőlük, mindent elfogadnak, akármit csinálnak. Egyfajta diktatúra van. Ezt a román stílust, a túlhajtott tempókat művelik. Az *István, a király*-ban attól magyar az a román tánc, hogy a táncosok Magyarország határát formálják meg. De közben román órát táncolnak.

**El lehet-e élesen választani mindig a románt, s a magyart?**

Aki tudja mind a kettőt, az könnyen szét tudja. Az erdélyi magyar táncoknál mindenki magának alkot.

**De az erdélyi román táncoknál nincs ilyesmi?**

Van a román legényesnél és a páros táncoknál is. Csak Erdélyben találunk kötetlen páros táncot. Van az a román forgató, de nagyon könnyen el lehet különíteni a magyartól. Ezek a Mezőségen vannak hatással egymásra, de még ott is a románok úgy neveznek bizonyos táncokat, hogy *ungurește*. A hatás érződik, de aki ismeri az anyagot, az könnyen különbséget tud tenni.

**A zenében a szászcsávásiaknál például helyenként – legalábbis a nem szakember számára – nehezen megállapítható, hogy ez magyar vagy román.**

Persze, mert magyart is, románt is játszanak, s belevisznek román díszítést a magyarba. De a táncnál ez nem keveredik ennyire. Persze hozzáértésre van szükség. Nekem azért volt könnyű, mert én egyformán tudtam táncolni a románt és a magyart. Amíg megyei irányító voltam, 40 tiszta román falu is tartozott hozzám. Mindegyiknek tudtam a táncát. Egy kis stílusbeli különbség alapján is meg tudtam mondani, ki melyik faluból jött.

**Manapság hogy tartja még a kapcsolatot a tánccal?**

Tanítványokon keresztül. Gyakran eljönnek hozzám, hogy kikérjék véleményemet egy-egy új koreográfia kapcsán.

**És egyébként mostanában mivel foglalkozik? Gondolom, a nyugdíjas évei se telnek tétlenül.**

Visszajött a közbirtokosság. Ez egy régi székely intézmény. A falu lakosságának többsége együttesen birtokol erdőket, legelőket. Ennek az igazgatásában veszek aktívan részt.

Korond, 2003. augusztus 10.

Abkarovits Endre

(Megjelent a Nyelvünk és Kultúránk 2004/1 számában.)